

ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО А.К. ПОКРИТАНА

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.084>

УДК 330.34.01

JEL: A11; B30

М.І. ЗВЕРЯКОВ, д-р екон. наук, проф., член-кореспондент НАН України, професор кафедри загальної економічної теорії та економічної політики, Одеський національний економічний університет, вул. Преображенська, 8, 65082, Одеса, Україна, e-mail: michailzverjakov@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0039-506>

НАУКОВА СПАДЩИНА А.К. ПОКРИТАНА У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Розглянуто найважливіші наукові аспекти творчої спадщини видатного вченого-економіста Анатолія Карповича Покритана. Показано, що його дослідження проблеми власності, теорії суспільного відтворення, методологічних проблем економічної теорії є затребуваними сьогодні при дослідженні проблем вітчизняної економіки і світового економічного простору.

Ключові слова: економічна та правова форми власності; теорія суспільного відтворення; єдність предмета і методу політичної економії; об'єктивний характер економічних відносин; генезис і структура виробничих відносин.

---

2 грудня 2020 р. минуло 100 років від дня народження Анатолія Карповича Покритана, видатного вітчизняного вченого, засновника Одеської школи економічної теорії, автора понад 200 наукових і науково-методичних праць, які вплинули на розвиток економічної науки як у нашій країні, так і за її межами. А.К. Покритан був не просто відомим вченим, але і неординарною особистістю. Втративши зір після тяжкого поранення на війні, він зумів не тільки закінчити інститут, а й захистити у 1952 р. в Київському державному університеті кандидатську дисертацію. Вчений ніяк не міг змиритись із сліпотой і погоджувався на велику кількість операцій у надії відновити зір. Нарешті, після чергової операції лікарі змогли повернути йому зір, але тільки в одному оці й лише на 3%. Однак після більше ніж 10 років сліпоти це була величезна перемога, набута радість від того, що він міг самостійно пересуватись і читати наукову літературу за допомогою спеціального монокля. Інши-

Ц и т у в а н н я: Зверяков М.І. Наукова спадщина А.К. Покритана у світлі сучасних проблем економічної теорії. *Економіка України*. 2021. № 1. С. 84—92. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.084>

ми словами, отримавши 3% зору в одному оці, А.К. Покритан здійснював наукові дослідження з новою силою.

У той час вітчизняні економісти, які займалися дослідженнями в умовах тоталітарного режиму, були зобов'язані дотримуватись офіційної ідеології. Перебуваючи в рамках цієї ідеології, А.К. Покритан прагнув зрозуміти логіку розвитку економічної реальності, її невідповідність офіційним ідеологічним настановам. Так формувалося самостійне теоретичне осмислення реальної дійсності, яке не збігалось з чинними ідеологічними схемами. Таке неординарне осмислення господарських процесів у радянській економіці привело до виникнення оригінальних ідей, які були логічно несуперечливі й поширювалися серед учених, які їх підтримували.

Як свідчить історія вітчизняної економічної думки, роботи вчених-теоретиків, створені на запозичених ідеях, у своїй актуальності обмежуються історичними рамками їх написання. Праці ж, засновані на власних ідеях, що теоретично найбільш адекватно відтворюють «специфічну логіку предмета», мають і понині свою актуальність. Саме в цьому і полягає наукова цінність теоретичної спадщини А.К. Покритана як ученого і засновника наукової школи.

Якщо говорити про наукову школу, то для її формування, як зазначав перший аспірант Анатолія Карповича проф. І.А. Болдирев, по-перше, необхідна наявність творця, носія оригінальної методології, за допомогою якої можна створити наукову систему. По-друге, потрібні однодумці, які займатимуться колективною творчістю під керівництвом лідера та отримуватимуть оригінальні результати [1, с. 75]. По-третє, теоретичне дослідження предметного простору та формування «каркасу» наукової системи, яка є структурно організованою і логічно несуперечливою. По-четверте, прихильники наукової школи повинні постійно роз'яснювати оригінальні теоретичні результати, які розходяться з офіційними напрямками ідеологізованої науки — політичної економії.

Сформована А.К. Покританом група однодумців, які й створили наукову школу як самодостатній напрям економічної теорії, виявилася, по суті, опонентом першого офіційного підручника з політичної економії під редакцією К.В. Островитянова, який був виданий у 1954 р. за результатами знаменитої економічної дискусії 1951 р., основу якої заклала праця Й.В. Сталіна «Економічні проблеми соціалізму в СРСР». Автори підручника перебували в пастці сталінської методології. Вони вважали, як і офіційна ідеологія, що в країні створено соціалістичне суспільство і необхідною є розробка загальної економічної теорії соціалізму. Однак спроба на основі марксистської методології науково обґрунтувати природу нового суспільства як соціалістичного породжувала ряд суперечностей, які намагалися переосмислити представники Одеської школи економічної думки. Центральним пунктом полеміки між науковцями офіційної версії політичної економії та школою А.К. Покритана виявилася **проблема власності**. В офіційній теоретичній конструкції економічної системи та її відображенні в підручнику політичної економії вона називалась «основою» економічної системи. Тим самим знімалося питання про застосування методу сходження від абстрактного до конкретного стосовно теоретичного відображення радянської господарської

системи. Представники офіційної економічної теорії вважали, що цей загальнонауковий метод пізнання застосовується лише для дослідження капіталізму і наполягали на особливому методі для економіки соціалізму. Так, під сумнів було поставлено єдність предмета і методу в широкому сенсі. Якраз ці проблеми стали центральним пунктом дискусій наприкінці 1950-х — на початку 1960-х років. У той час учені, скориставшись політичною відлигою, обговорювали найважливіші проблеми економічної теорії.

У рамках своєї методології А.К. Покритан із своїми однодумцями, розглядаючи власність як юридичну форму виробничих відносин, показали, що власність як позаекономічна умова не може бути економічним відношенням, а є лише зовнішньою юридичною формою його прояву.

Офіційно прийнята концепція власності у своєму логічному продовженні призводить до помилкового висновку про те, що відносини власності є первинними, а економічні відносини — вторинними. Тому розкриття її змісту зводиться до класичної правової тріади правомочностей: володіння, розпорядження та користування.

Не можна сказати, що дану полеміку було завершено. Вона, скоріше за все, виявилася перерваною і спалахнула з новою силою у процесі переходу радянської системи до ринкової. Тепер, уже керуючись інституційною теорією, яка розширила тріаду трактування власності до так званого «пучка прав власності», економічна теорія зайнялася пошуками «ефективного власника» приватизованих підприємств. Але слід розрізняти власність як правову передумову приватизованих підприємств і економічно відтворений результат виробництва, тобто відтворення всіх умов функціонування підприємства. Економічні відносини, будучи внутрішньою реальною формою суспільного виробництва, визначають правові відносини, які, у свою чергу, є його зовнішньою формою, «оболонкою», а не навпаки, як про це часто стверджують у сьогоденних наукових працях.

Держава не може скасовувати те право власності, яке ще є життєздатним і відповідає певній системі економічних відносин. Також вона не може створювати таке право власності, умови для якого не склались у системі господарювання. Приватна власність постійно відроджуватиметься в тих випадках, коли ще не створено об'єктивних умов для більш прогресивної господарської організації, ніж капіталізм. Такий логічний висновок впливав з методу аналізу власності й був обґрунтований А.К. Покританом. Дослідження вченого розходилися з офіційною версією політичної економії, яка базувалася на сталінській методології.

Згаданий методологічний підхід щодо характеристики власності важливий для розуміння розширення меж державної власності, що доповнює форми приватної. Це обумовлено зростаючим виробництвом суспільних благ. Суспільні блага є необхідними для економіки знань, яка супроводжується загальною інтелектуалізацією праці. У процесі докорінної зміни місця науки в суспільному виробництві, її перетворення в безпосередню продуктивну силу суспільства, об'єктивно необхідним стає неухильне зростання державних витрат на науку, освіту і т. п., а отже, посилення ролі державної власності.

У науковій спадщині А.К. Покритана особливе місце також займають його дослідження щодо **теорії суспільного відтворення**. Початок цих дослі-

дження був покладений у його докторській дисертації. Вчений обґрунтував теоретичні підходи до визначення реальної величини сукупного суспільного продукту. Метод розрахунку, який запропонував Анатолій Карпович, дозволяв подолати недоліки, властиві таким показникам, як валовий суспільний продукт і кінцевий продукт, які обчислювала офіційна статистика. З переходом вітчизняної статистики на міжнародні стандарти розрахунків ВВП і ВВП за методикою ООН, А.К. Покритан виступив зі статтею стосовно вдосконалення методики розрахунку даних показників. Його пропозиції щодо вдосконалення розрахунків ВВП і ВВП були опубліковані в журналі Національного інституту статистики та економічних досліджень (Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques) при ЮНЕСКО у Парижі.

Проблему використання ВВП як основного показника національного виробництва не вирішено й до сьогодні. Критичні оцінки про недоліки показника ВВП зазначалися в доповідях Римського клубу [2] і Давоського економічного форуму, а також у спільній праці Нобелівських лауреатів з економіки Дж. Стігліца й А. Сена [3]. Усі автори доповідей і статей наголошують, що ВВП — це показник, який відображає лише вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у країні протягом року. Він не враховує вартість виробленого і спожитого протягом року проміжного продукту, представленого сировинними галузями. Також недоліком вартісного вимірювання ВВП є те, що додана вартість кінцевої продукції, створена у розвинутих країнах і включена до їх ВВП, насправді являє собою «привласнену вартість», створену на периферії. На думку професора політичної економії Кінгстонського університету Дж. Сміта, головна особливість показника ВВП полягає в систематичній недооцінці внеску низькооплачуваних робітників глобального Півдня у світове багатство і відповідній переоцінці внутрішнього валового продукту США та інших імперіалістичних країн [4].

Таким чином, розуміння А.К. Покританом внутрішніх закономірностей розвитку і функціонування національного виробництва на основі теорії суспільного відтворення дозволило йому запропонувати розв'язок важливої макроекономічної проблеми — вдосконалення показника ВВП. Крім того, розуміння концептуальних основ визначення продукту національного виробництва є умовою для розробки теоретичних основ політики економічного зростання.

Наступним найбільш важливим доробком у науковій творчості А.К. Покритана є розгляд методологічних проблем економічної теорії. У центрі уваги дослідника перш за все було питання про *єдність предмета і методу політекономії*. Метод науки, стверджував учений, цілком визначається її предметом. Якщо встановлено, що методом політичної економії в широкому сенсі є сходження від абстрактного до конкретного, то це само по собі не відповідає на питання про застосування цього методу до конкретної господарської системи, яка досліджується. Історична специфіка певної економічної системи визначає особливості застосування методу її пізнання. Необхідною умовою теоретичного аналізу історично визначеного суспільства є ступінь його зрілості. Теоретично відтворити окремі фрагменти економічної структури суспільства можливо лише в тому випадку, коли досліджувати їх як частину органічної сукупності. Жодне явище, процес і відповідні їм кате-

горії не можуть бути зрозумілими абстрактно, без урахування реальних зв'язків та залежностей, у межах яких вони існують. Визначення предмета науки як системи виробничих відносин А.К. Покританом сумніву не піддавалося. Її логічне відтворення має становити систему категорій і законів, які теоретично відображають об'єктивне існування економічних явищ і процесів. Але це відтворення повинне враховувати особливу природу цих відносин. Іншими словами, виробничі відносини як складова частина матеріального світу являють собою елемент соціальної матерії. Вони мають властиву рису, що належить тільки їм, яка полягає в їх двоїстому характері. Зазначена двоїстість виробничих відносин зводиться до того, що, відображаючи об'єктивну детермінованість господарських процесів, у них діють живі люди, наділені волею і свідомістю.

«Історія науки і техніки, — зазначав відомий філософ Е.В. Ільєнков, — що колективно твориться людьми, процес, цілком незалежний від волі і свідомості окремого індивіда, хоча і здійснюється в кожній її ланці саме свідомою діяльністю індивідів» [5, с. 118—119].

Вченим-суспільствознавцям, які мають справу із специфічним предметом — системою виробничих відносин, необхідно враховувати наявність обох сторін цієї двоїстості, на відміну від дослідників у галузі природничих наук, які не враховують ці дві сторони (об'єктивну та суб'єктивну), оскільки мають справу лише з суто об'єктивними процесами природи. Зазначена двоїстість виробничих відносин, що дістала відображення в предметі економічної науки, трактувалася наукою по-різному, без чіткого врахування того, що об'єктивне і суб'єктивне в соціальному житті є сторонами матеріального світу. Ці сторони змішувалися при тлумаченні предмета політекономії. Загальноприйнятою нормою в офіційній політекономії було положення про постійне вдосконалення виробничих відносин. Проти цього безроздільно панівного становища в науці виступив А.К. Покритан. Свою позицію він чітко окреслив у монографіях, де зазначав, що предметом науки є об'єктивна соціально-економічна реальність, тобто те об'єктивно загальне, що рівною мірою існує для всіх людей і структурує їх в окремі соціальні групи (класи).

У своїх дослідженнях, присвячених специфіці предмета політекономії, А.К. Покритан виходив з того, що «не можна залишати поза увагою об'єктивну природу відносин і все пояснювати волею дійових осіб. Існують відносини, які визначають дії як приватних осіб, так і окремих представників влади, які настільки ж незалежні від них, як спосіб дихання» [6, с. 192]. У цьому плані вчений відстоював вихідний для класичної політекономії принцип об'єктивного відображення економічного життя через систему категорій та законів. Дослідник завжди стверджував, що не можна вдосконалювати те, що не залежить від волі й свідомості окремих людей.

У процесі історичного розвитку політичної економії наявність двоїстого характеру виробничих відносин стала своєрідною точкою поділу єдиної науки на два не сумісних один з одним напрями: політичну економію і «економікс». Якщо політична економія своїм предметом розглядає об'єктивну сторону виробничих відносин, то «економікс», в основі якого лежить неокласика, зосереджується на дослідженні поведінкових, суб'єктивно детермінованих процесів. Отже, вивчення суб'єктивної поведінки окремої людини

в господарському процесі стає її предметом. Неокласика, зводячи об'єктивну реальність до суб'єктивних оцінок, вважає, що цього достатньо для розуміння природи вартості, ціни, грошей, капіталу, заробітної плати та інших явищ економічного життя. Таким чином, категоріальний ряд «економікс» задано видимою, суб'єктивною стороною економічного життя, яка сприймається як істинне розуміння господарських процесів. Але така «істина» неокласики не збігається з трактуванням істини в класичній політекономії.

Можна припустити, що всі спроби вдосконалювати виробничі відносини в радянську епоху були нічим іншим, як реалізацією підходу «економіксу». Особливо це стосувалось усієї сукупності конкретно-економічних наук, які фактично реалізують метод суб'єктивного, видимого сприйняття соціально-економічного життя. Близькість до повсякденності робить «економікс» загальнодоступним вченням, а методологією замість діалектичної логіки стає здоровий глузд.

Отже, А.К. Покритан зазначав, що в політичній економіці є свій предмет — об'єктивна сторона виробничих відносин, а також свій метод — сходження від абстрактного до конкретного. Практична роль політичної економії, на думку вченого, полягає в розкритті природи і механізму дії економічних законів, властивих цим відносинам. Саме розкриття внутрішніх зв'язків «конкретного, живого, цілого» і становить евристичну та практичну значущість політекономії. Це не недолік, а констатація її місця в системі економічного знання. Вона не може закрити весь ареал економічного знання. Дослідження безпосередньо господарської практики, її галузевих, функціональних, регіональних, країнознавчих аспектів — завдання сукупності конкретно-економічних наук.

До доробку А.К. Покритана щодо методологічних проблем політичної економії також належить дослідження **єдності генезису структури виробничих відносин**, а також **історичного і логічного як основи наукового пізнання соціальної дійсності**. На його думку, діалектика генетичної та структурної основ історично визначеної економічної системи характеризує її формування та розвиток на основі розуміння внутрішніх суперечностей. Якщо генетична основа економічної системи виражає його найбільш абстрактну сутність, визначаючи межі розвитку даної системи, то лише в єдності з основним структуроутворюючим фактором цієї системи вона може утвердитись як реальний дійсний початок.

Ці методологічні настанови є важливими для розуміння сучасних проблем нашої економіки. Загальна основа економічної системи щодо нашої національної системи — це ринкова, товарна форма зв'язку, яка існує і реалізується лише у вигляді відносин найманої праці та капіталу, тобто у виробленні промисловим капіталом прибутку. Таким чином, без становлення і розвитку промислового капіталу як умови відтворення генетичної основи ринкової економіки товарне виробництво і товарний обіг проявляються через старі докапіталістичні форми торговельного і позичкового капіталу. Ці докапіталістичні форми проникають, перш за все, у вже сформовані галузі, де можна отримати торговельний прибуток і вищий позичковий процент без створення нових галузей виробництва. Тим самим історія становлення ринкової економіки в нашій країні показує, що капіталістичні відносини реалі-

зуються через систему економічних форм свого історичного попередника, а не тільки через свої власні форми. Цьому також сприяє система політико-правових форм, які виникли в нашій країні в період ринкової трансформації. Розробка А.К. Покританом діалектики генетичних і структурних основ економічної системи як методу її наукового аналізу є дуже важливою для виявлення особливостей становлення пострадянської моделі капіталізму.

Як показує історія становлення капіталізму в нашій країні, його генетичною основою виступало не просте товарне виробництво як умова, що передувала становленню класичного капіталізму, а економіка індустріального типу, яка функціонувала на планових засадах. Також необхідною умовою становлення капіталізму була наявність попереднього нагромадження грошового капіталу. Відсутність останнього до початку реформ була однією з причин так би мовити загальної криміналізації процесу походження приватної власності. Державні чиновники використовували владні повноваження для подальшої деформації макроекономічної структури шляхом формування експортно-сировинного вектора розвитку. Внаслідок такої деформації протягом трьох десятиліть у країні так і не склався ринковий механізм взаємодії держави і приватного бізнесу, який зміг би забезпечити реіндустріалізацію вітчизняної промисловості. Розв'язання проблеми формування промислового капіталу залишається основним завданням української економіки. З точки зору методології це формування основного структурного елемента ринкової системи господарювання.

У дослідженні методологічних проблем політекономії генезис і структура виробничих відносин тісно переплітаються з єдністю історичного і логічного в економічній теорії. Цю єдність А.К. Покритан убачав у тому, що коли під *історичним* розуміти існуючу систему виробничих відносин даного суспільства, то *логічне* являє собою його відображення в економічній теорії. Але це тільки одна з характеристик історичного. Іншою характеристикою історичного є те, що А.К. Покритан розглядав його як один з методів наукового пізнання соціальної дійсності. Особливо це важливо для теоретичного дослідження незрілих економічних систем. У такому випадку історичне і логічне співвідносяться між собою як різні методи наукового пізнання. Поєднання історичної та логічної форм пізнання в економічній теорії дозволяє не тільки зрозуміти, чому в нашій країні склалася саме така модель капіталізму, а й визначити ті проблеми, розв'язання яких зможе подолати негативні тенденції, що виникли у процесі формування ринкової економіки. Даний методологічний підхід дає можливість виокремити набагато складніший, ніж традиційний (лібералізація, приватизація), комплекс відносин трансформаційних систем. Щодо нашої країни, то в її системі відносин переплітаються декілька різноякісних за своєю природою соціально-економічних форм. По-перше, це рудименти старої радянської системи так званого «реального соціалізму». Руйнування бюрократичної плановірності спричинило виникнення складного комплексу способів координації, які зберігають елементи плановірності та з'єднують їх з елементами ринку. В результаті виходить своєрідна *перехідна форма*, що з'єднує неоднорідні елементи. По-друге, поновлення доринкових форм (на зразок феодального ринку), коли відносини з бюрократичними угрупованнями, які володіють владними пов-

новаженнями, є важливішими за ринкову кон'юнктуру. По-третє, відносно нерозвинутої ринкової економіки, що надає їй рис «периферійного капіталізму». Це проявляється в тому, що поліцентрична система локального регулювання зумовила повний відрив окремих підсистем від інтересів виживання економічної системи в цілому. Локальні господарські інтереси розвинулись у всебічну корупцію, яка широко використовує механізми прямого і непрямого насильства. По-четверте, елементи відносин пізнього капіталізму, підтримувані відносинами глобалізації в країнах «другого» світу, які проявляються в перерозподілі на користь високорозвинутих держав значної частини створеної в країнах периферії доданої вартості, є підтвердженням наявності таких відносин в економіці нашої країни.

Отже, поєднання історичної та логічної форм пізнання системи відносин (спочатку в нашій країні склалася саме така модель капіталізму) дозволяє не тільки змінювати, але і визначати ті проблеми, вирішення яких здатне подолати негативні тенденції, які виникли в процесі формування ринкової економіки.

ВИСНОВКИ

Наукові ідеї А.К. Покритана — продукт свого часу із своїми досягненнями та проблемами. Наприкінці життя Анатолій Карпович якось зазначив, що хотів би підбити підсумки своєї наукової діяльності шляхом переосмислення всіх своїх ідей. Він розумів, що не всі вони витримали перевірку часом і потребували переоцінки самим автором. Але, на жаль, цьому не судилося збутися. Проте наголосимо, що більшість його наукових досягнень, зокрема розглянуті в статті, все ж таки залишаються актуальними і понині. Наукова школа, якою керував А.К. Покритан, а також ряд принципових наукових висновків, як показав час, не тільки підтвердили свою актуальність, а й створили методологічні основи для дослідження сучасної економіки України та світового економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Болдырев И.А.* Имена. К истории возникновения одесской экономической школы // Экономическая теория. — 2011. — № 2. — С. 75—87.
2. *Weizsäcker E., Wijkman A.* Come on! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet : Report to the Club of Rome. — Springer, 2018. — 234 p.
3. *Стиглиц Д., Сен А., Фитусси Ж.-П.* Неверно оценивая нашу жизнь: Почему ВВП не имеет смысла? / Доклад Комиссии по измерению эффективности экономики и социального прогресса ; [пер. с англ. И. Кушнарева]; [науч. ред. пер. Т. Дробышевская]. — М. : Изд-во Института Гайдара, 2015. — 216 с.
4. *Смит Дж.* Иллюзия ВВП: присвоенная стоимость как «добавленная» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : https://scepisis.net/library/id_3795.html
5. *Ильенков Э.В.* Диалектическая логика: очерки истории и теории. — 2-е изд. доп. — М. : Политиздат, 1984. — 320 с.
6. *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч. — 2-е изд. — М. : Госполитиздат, 1955. — Т. 1. — 699 с.

Стаття надійшла 11.12.2020

REFERENCES

1. Boldyriev I. The Names. From the History of Foundation of Odessa School of Economics. *Economic Theory*, No. 2, 2011, pp. 75-87 [in Russian].
2. Weizsäcker E., Wijkman A. Come on! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet : Report to the Club of Rome. Springer, 2018.
3. Stiglitz J., Sen A., Fitoussi J.-P. Mismeasuring Our Lives: Why GDP Doesn't Add Up. T. Drobyshevskaya (Ed.). Moscow, Publisher of the Gaidar Institute, 2015 [in Russian].
4. Smith J. The GDP Illusion: Value Added versus Value Capture. Available at: https://scepsis.net/library/id_3795.html [in Russian].
5. Ilyenkov E. Dialectical Logic: Essays on History and Theory. Moscow, Politizdat, 1984 [in Russian].
6. Marx K., Engels F. Essays. Moscow, Gospolitizdat, Vol. 1, 1955 [in Russian].

Received on December 11, 2020

Mykhailo Zveryakov, Dr. Sci. (Econ.), Professor,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Professor of the Department of General Economic Theory and Economic Policy,
Odesa National University of Economics,
8, Preobrazhens'ka St., Odesa, 65082, Ukraine

SCIENTIFIC HERITAGE OF ANATOLIY POKRYTAN IN THE LIGHT
OF MODERN PROBLEMS OF ECONOMIC THEORY

The most important aspects of the scientific heritage of the outstanding domestic scientist-economist Anatoliy Pokrytan are revealed. It is shown that the scientific developments of A. Pokrytan and representatives of his school made an important contribution to the methodology of economic theory. It is substantiated that the research of scientists on the problems of property, the theory of social reproduction, methodological problems of economic theory are in demand today in the study of the problems of the Ukrainian economy and the world economic system.

According to A. Pokrytan, in the process of scientific research it is impossible to study the structure of the economic system without taking into account its genesis, and vice versa, the study of genesis is possible only on the basis of knowledge of its structure. The genesis and structure of production relations are closely intertwined with the unity of the historical and the logical in economic theory. It is shown that the combination of logical and historical forms of cognition allowed A. Pokrytan in the conditions of independent Ukraine to give not only an objective assessment of the past economic system, but also to comprehend the nature of market reforms in the national economy and identify the problems that must be resolved in order to overcome the negative trends that arose in the process of formation of the market economy. It is substantiated that this methodological approach makes it possible to single out a much more complex than traditional (liberalization, privatization) set of transformational systems.

It is shown that the scientific work of A. Pokrytan is distinguished by the diversity of research topics, the depth of development of methodology and theory of political economy, as well as the involvement of new scientific problems in the field of theoretical analysis. The scientific research of the scientist is the methodological and theoretical tools that allow to study the nature of modern development of the national economy.

Keywords: *economic and legal forms of ownership; theory of social reproduction; unity of the subject and method of political economy; objective nature of economic relations; genesis and structure of production relations.*